

USTANOVITEV KNJIŽNICE ZASEBNE VISOKE ŠOLE

Irena Marinko

Oddano: 31. 7. 2009 – Sprejeto: 15. 10. 2009

Strokovni članek

UDK 027.7

UDK 378.014.543.1-027.551

Izвлеček

Članek prikazuje, da je možno s primernim finančnim in časovnim načrtovanjem organizirati knjižnico tudi v majhni zasebni visoki šoli, čeprav ta pred začetkom delovanja nima nobenih dohodkov. Namen prispevka je opozoriti, da je potrebno pričeti z organizacijo bodoče knjižnice že precej pred začetkom izvajanja študijskega programa. Avtorica opiše pomen knjižnice na zasebni visoki šoli in osnovne zakonske zahteve za knjižnice visokošolskih zavodov, oceni začetne stroške in časovni načrt ustanavljanja visokošolske knjižnice in navede nekaj predlogov za čim bolj ekonomično organiziranje knjižničnih dejavnosti, ki bodo podpirale delo študentov in profesorjev, ko bo šola pričela izvajati študijski program. V prispevku so kot metode raziskovalnega pristopa uporabljene kritična analiza relevantne literature, študija primera organiziranja visokošolske knjižnice v zasebni visoki šoli in analiza glavnih stroškov, ki nastanejo ob ustanavljanju knjižnice. Raziskava ugotavlja, da je v majhni visoki šoli knjižnica ravno tako nujna kot v veliki, pri čemer se je treba najprej posvetiti najemu in opreми prostorov, nabavi gradiva, predvsem pa angažirati strokovne delavce, ki znajo poskrbeti za nabavo in računalniško obdelavo knjižničnega gradiva in tako pripraviti osnovne pogoje za bodoči informacijski center.

Ključne besede: zasebno šolstvo, visoke šole, visokošolske knjižnice, organizacija dela

Professional article

UDC 027.7

UDC 378.014.543.1-027.551

Abstract

The article shows that careful financial and time planning enables the organization of a private college library although private colleges have no money before they start functioning. The goal of the article is to point out that it is necessary to begin with the organization of the future library quite some time before the college starts with the educational activities. The author describes the meaning of the college library and basic legal regulations concerning college libraries, evaluates the initial costs and time planning of the organization and gives some suggestions for the most economical organization of the library activities that will support the work of students and professors when the college begins to perform the study programme. The research methods used in this contribution are critical analysis of the relevant literature, case study of the library organization in a small private college, and analysis of the main costs that arise when founding the library. The research comes to the conclusion that small private colleges urgently need libraries as well. First, it is necessary to provide adequate premises and equipment, acquire library materials and especially hire professional librarians who are able to acquire and process library materials and in this way ensure basic conditions for the future information centre of the college.

Keywords: private schools, colleges, university libraries, organization

1 Pomen visokošolske knjižnice

Knjižnice so pomemben del vsake šole, še posebej pa univerze in visokih šol (Mihevc, 2006, 1). Danes so še pomembnejše kot včasih, saj veliko visokih šol in univerz uvaja prakso, da visokošolski profesorji študentov ne učijo več samo s pomočjo predavan, pač pa študente seznanjajo tudi z literaturo na določenem področju in jih usmerjajo v iskanje literature. Študentom je treba zagotoviti dostop do domače in tuje literature ter spodbujati učitelje k pripravi gradiv in pri tem izkoristiti sodobno informacijsko tehnologijo (Mihevc, Marentič Požarnik, 2000). Knjižnice pa so tudi med najpomembnejšimi elementi, s pomočjo katerih visoke šole in univerze dokazujejo svojo kakovost. Med kazalci kakovosti so ustrezni prostori knjižnice in čitalnice, spremljanje zadovoljstva študentov, učiteljev, sodelavcev in raziskovalcev s knjižnico, učinkovitost informacijske podpore k izobraževalni dejavnosti, odhodki knjižnične dejavnosti (Kazalci za spremljanje kakovosti UL, 2006). Mihevc v oceni stanja knjižnic in študijske literature (Mihevc, 2002) navaja, da problemi največkrat nastajajo zaradi pomanjkanja prostorov za knjižnice in čitalnice, pomanjkanja osebja, premalo denarja, namen-

jenega financiranju periodike, premalo računalnikov na študenta; čedalje bolj pa je organiziran dostop do študijske literature, ki je že marsikje v elektronski obliki.

2 Osnovne zakonske zahteve za knjižnice visokošolskih zavodov

Zakonski predpisi o visokem šolstvu zahtevajo, da ima vsaka, tudi zasebna visoka šola ustrezno knjižnico. Knjižnica samostojnega visokošolskega zavoda naj bi imela po Pravilniku za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe 10.000 enot gradiva, najmanj po 2 izvoda predpisanega študijskega gradiva ter omogočala dostop do vsaj 100 naslovov serijskih publikacij. Visokošolska knjižnica zbira gradivo, povezano s pedagoškim in znanstvenoraziskovalnim delom. Temeljna knjižnična zbirka obsega referenčno gradivo in temeljna dela s predmetnih področij študija, diplomske, magistrske naloge itd. Študentom in zaposlenim omogoča dostop do elektronskih virov, ki podpirajo študijske programe ter znanstvenoraziskovalno dejavnost visoke šole. Visokošolska knjižnica gradi temeljno knjižnično zbirko (referenčno gradivo in temeljna dela s predmetnih področij, doktorske disertacije, magistrske in diplomske naloge ter dela, ki so nastala na univerzi oziroma visoki šoli). V prostem pristopu mora imeti referenčno zbirko in vsaj 2 izvoda predpisanega študijskega gradiva, biti mora vključena v nacionalni vzajemni bibliografski sistem in usklajevati strokovno obdelavo knjižničnega gradiva z univerzitetno knjižnico. Zelo pomemben del knjižnice so tudi strokovni delavci. Za knjižnico članice univerze oziroma samostojnega visokošolskega zavoda sta predpisana najmanj 2 zaposlena delavca z ustrezno izobrazbo bibliotekarske ali druge smeri ter pedagoško izobrazbo. Knjižnica mora imeti na razpolago prostor in sicer za postavitev gradiva v prosti pristop in za skladiščno postavitev, ustrezen prostor za informacijske storitve, za študij in raziskovalno delo. Prostor mora imeti ustrezno opremo, predvsem računalnike z dostopom do svetovnega spleta, čitalnico, telefon, telefaks, fotokopirni stroj ter primerno pohištvo (Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe).

3 Organiziranje knjižnične dejavnosti

Knjižnice zasebnih visokih šol v Sloveniji so se začele razvijati šele v zadnjih letih, ko je zakon omogočil nastajanje visokih šol in je bila ob tem postavljena tudi zahteva, da ima vsaka visoka šola knjižnico.

Prav gotovo bi bilo idealno, če bi ustanovitelji visokih šol imeli na voljo dovolj financ, s pomočjo katerih bi najeli ali kupili potrebne prostore, jih opremili, zaposlili potrebno število knjižničnih delavcev, ti pa bi potem gradivo obdelali in pričakali študente in profesorje v kar najbolj prijetnem in zmogljivem informacijskem centru. Vendar je realnost nekoliko drugačna. Za ustanavljanjem visokih šol v Sloveniji praviloma ne stojijo bogati sponzorji, pač pa volja, vztrajnost in borbenost ustanoviteljev. Visoke šole v Sloveniji so v večini rezultat idealizma in trmaste odločenosti posameznikov, ki cenijo pomen izobraževanja in vidijo v tem svoj podjetniški izziv in so se za dosego svojih ciljev pripravljene boriti z vsemi sredstvi. Zato predstavljajo pogoji za visokošolsko knjižnico za ustanovitelja hud finančni preizkus, ki je v prvem trenutku videti popolnoma neuresničljiv. Ustanovitelj mora preskrbeti finance za najem ali nakup prostora, knjižnične opreme, gradiva in plačilo strokovno dobro usposobljenega knjižničarja, ki bo do začetka delovanja šole poskrbel, da bo obdelan vsaj določen začetni fond in s tem mora začeti že precej preden ve, ali bo visoka šola sploh dobila akreditacijo, oziroma preden je jasno, ali se bo investicija sploh izplačala.

Zaradi tako velike in tvegane finančne naložbe nekatere visoke šole za začetek sklenejo pogodbe z že obstoječimi knjižnicami, da bodo njihovim študentom zagotavljala ustrezno knjižnično gradivo. To je zasilna rešitev, ki formalno pomaga premostiti čas do tedaj, ko šola začne z izobraževanjem in pridobi prve dohodke, vendar pa visoka šola, ki uporabi ta način, na začetku svojega delovanja svojim uporabnikom ne more ponuditi skoraj ničesar. Mogoče obstaja tudi kakšna visoka šola, ki je mnenja, da naj bi bila knjižnica zasebne visoke šole le deloma odprtega tipa, namenjena le omejenemu krogu uporabnikov, kakršne sta opazili Gerbčeva in Kmetčeva (Gerbce, Petaros Kmetec, 2003, 90) v Italiji.

Vendar se vsak ustanovitelj, ki spoštuje knjige in knjižnice, zaveda, da visoka šola brez knjižnice kratko in malo ne more delovati tako, kot je treba. Čim prej ustanovitelj sprejme odločitev, da bo ob pripravah na izvajanje visokošolske dejavnosti razvijal tudi knjižnico kot osnovni sestavni del visoke šole, tem bolje je to za bodoče študente in profesorje.

Okvirna finančna ocena za zelo poenostavljeno izpolnitev osnovnih pogojev za knjižnico je naslednja:

Preglednica 1: Glavni stroški pri ustanavljanju knjižnice v zasebni visoki šoli

Osnovni pogoji	Cena na leto
najem prostora	24.000 EUR
oprema prostora	10.000 EUR
računalniki	25.000 EUR
knjige	500.000 EUR
knjižničar	12.000 EUR
skupaj	571.000 EUR

Toliko denarja pred začetkom delovanja šole je brez sponzorjev nemogoče dobiti. Na srečo večino slovenskih visokih šol ustanovijo ljudje, ki se že ukvarjajo s kakšno izobraževalno dejavnostjo, zato imajo prostore, v katerih poteka izobraževanje (predvsem popoldne), tako da je prostor do začetka predavanj pravzaprav neizkoriščen. Tako se ponuja priložnost, uporabiti te prostore večnamensko. V času, ko ni predavanj, v njih lahko poteka knjižnična dejavnost, kasneje pa izobraževalna. Prav tako je možno večnamensko uporabiti tudi opremo, stole, mize in računalnike. Takšna ureditev v primerjavi z drugimi knjižnicami v Sloveniji nikakor ni videti idealna, vendar zasledimo podobno prakso v italijanskih šolskih knjižnicah (Gerbec, Petaros Kmetec, 99), kjer po razredih obstajajo zbirke knjig, namenjene učnemu procesu, ki poteka prav v tem prostoru. Rešitev ima seveda pomanjkljivosti, vendar ima v primeru zasebne visokošolske knjižnice tudi veliko prednost – ekonomičnost. Največji strošek pri opremljenosti knjižnice predstavlja nabava knjižničnega gradiva. Če bi rekli, da je osnovna cena za enoto visokošolskega gradiva 50 EUR in to pomnožili z 10.000, takoj dobimo znesek 500.000 EUR. Univerzitetni knjižnici, ki že posluje, to ne pomeni veliko, individualnemu ustanovitelju, ki je morda že pošteno zadolžen zaradi najema in opreme študijskih prostorov, pa se zdi ta znesek zelo visok. Nekatere knjižnice skušajo gradivo pridobiti z darili, tako na primer poziva k darovom Kulturno izobraževalni zavod Averroes (O knjižnici, 2009). Visokošolska knjižnica pa ne more vključiti v svojo zbirko kakršnegakoli gradiva, ampak le takšno, ki na en ali drug način podpira študijski in raziskovalni proces. Nekaj gradiva je že možno pridobiti tudi kot darove drugih knjižnic na predmetnih področjih, večino pa je treba nabaviti s pomočjo nakupa. Prav zaradi tega je potrebno, da visokošolske knjižnice začnejo z nakupovanjem gradiva že precej pred ustanovitvijo, po možnosti vsaj dve leti, saj je stroške lažje pokriti, če so razporejeni na daljše časovno obdobje. Poleg tega je potreben tudi čas za računalniško obdelavo gradiva in vključitev v knjižnični sistem. Knjižničarji morajo biti ustrezno izobraženi, imeti licenco za vnašanje v COBISS in imeti vrsto drugih znanj in spretnosti, saj ni možno, da bi jih kdo uvajal v delo. Pred začetkom delovanja visoke šole je njihovo delo nabava, izbira oziroma sodelovanje pri izbiri gradiva in obdelava gradiva (katalogizacija, vsebinska obdelava in klasifikacija publikacij), pa tudi opozarjanje na praznine v zbirki. Knjižničarji morajo biti že dobro seznanjeni z vsebinami posameznih predmetov, usposobljeni za obdelavo bibliografskih podatkov, morajo poznati in predlagati postavitev gradiva strokovnega področja v čitalnici in v skladišču.

Ustanovitelju visoke šole so v veliko praktično pomoč predvsem ustrezne službe v Narodni in univerzitetni knjižnici ter pogodba z Izumom o vključitvi knjižnice v COBISS. V Narodni in univerzitetni knjižnici znajo svetovati, za kakšen računalniški sistem se je treba odločiti ali kako najti pravo osebo za zbiranje, obdelavo in hrambo gradiva, delavci Izuma pa ob sklenitvi pogodbe pomagajo določiti tudi nujno potrebno opremo.

Časovni potek vseh navedenih del je približno naslednji:

Preglednica 2: Časovni potek del

Čas	Izvedba dela
1 mesec	najem prostora
2 meseca	oprema prostora
2 meseca	nakup računalnikov
12 mesecev	nabava in obdelava knjig (5000)

Največ časa vzame nabava in obdelava knjig, pri čemer smo v zgornji tabeli upoštevali, da takoj ob začetku knjižnica izpolnjuje pogoje pravilnika samo 50 %. Vendar je očitno, da bo potrebno več kot eno leto, če bo ustanovitelj želel doseči vsaj osnovo, na kateri bo potem, ko bo že nekaj prihodkov, gradil naprej.

Potem ko je obdelanega vsaj nekaj gradiva, se lahko prične tudi z drugimi aktivnostmi, kot je ureditev izposoje, informacijskega centra in ob začetku izvajanja študijskega procesa tudi pridobivanje in izobraževanje uporabnikov. Izobraževanje uporabnikov lahko izvaja knjižničar, šola pa poskrbi tudi za ustrezne pisne informacije, ki pomagajo študentom, da se znajdejo v gradivu. Z začetkom delovanja visoke šole je seveda možno narediti še veliko več: elektronsko naročanje knjižničnih poizvedb in gradiva, dostop do vseh informacij, ki jih ima knjižnica, razširjanje prostorov in povezovanje knjižničnega dela s sorodnimi opravili kot npr. izdajanjem časopisa, organiziranjem prireditev in tako naprej.

Knjižnica zasebne visoke šole mora biti integrirana v slovenski knjižnični sistem in zelo smotrno je tudi, da se združi knjižnico in računalniški center, tako kot priporoča Južnič (Južnič, 126), saj se na ta način bolje izrabi računalnike. Ker gre za začetke dela, takšno združevanje ni problematično.

Pri nadaljnjem razvoju knjižnice bodo prav gotovo najpomembnejši knjižničarji, ki bodo zanesljivi, hitro bodo odgovarjali na potrebe uporabnikov, izobraženi, prijazni do uporabnikov, komunikativni, kredibilni in bodo razumeli potrebe študentov in profesorjev, kakor priporočata Tržan Hermanova in Kiauta (Tržan-Herman N., Kiauta D., 1996, 114).

4 Zaključek

Slovenski ustanovitelj zasebne visoke šole ne more razmišljati o ustanovitvi velike knjižnice, o kakršnih poročata Witten in Bainbridge (Witten, Bainbridge, 2003, 445). In če primerja kvadrature svojih prostorov s tisto, ki jo za knjižnice

namenjajo sodobne univerze, zlahka postane malodušen (Glavica, 2009), saj je v majhni visoki šoli za celoten študijski proces predvidenih toliko prostorov kot drugje za knjižnico. Vendar je treba pri organiziranju knjižnice v visoki šoli računati predvsem s številom uporabnikov in predmetnimi področji, ki v zasebnih visokih šolah nikakor niso tako velika kot na državnih univerzah. Treba pa se je tudi zavedati, da se knjižnični sistemi in knjižnice v različnih državah razlikujejo (Sapač, 142). Po drugi strani pa ima majhna knjižnica več možnosti, da obdrži osebne, individualne poudarke šole in razvije vizijo, kako bo postala individualiziran, udoben prostor za delo, prilagojen potrebam študentov, profesorjev in raziskovalcev.

Tisto, o čemer sanja vsak pravi knjižničar –, da bi za knjižnico preskrbel prostor, ki bi izžareval kulturo, prijazno povabilo k obisku in branju in predstavljal dušo visoke šole, mora ob ustanavljanju malo počakati. Vendar niti ustanovitelj niti tisti, ki se na visoki šoli ukvarjajo s knjigami in drugimi publikacijami, na te sanje ne smemo pozabiti. Ravno nasprotno: ostati morajo v nas in ob prvi priložnosti, ko so videti finančno izvedljive, je treba poskrbeti za realizacijo.

Študija primera v tem prispevku se nanaša predvsem na pravkar ustanovljeno knjižnico visoke poslovne šole. Vendar je videti, da imajo podobne probleme tudi druge knjižnice (Lah-Skerget, 21–22), zato bi bila zanimiva primerjava nekaterih možnih rešitev, ki bi jih lahko ponudili tudi drugim visokim šolam v nastajanju.

Navedeni viri

1. Gerbec, N. & Petaros Kmetec, K. (2003). Knjižnični sistem Italije. *Knjižnica*, 47 (1–2), 85–113.
2. Glavica, M. (2009). *Filozofski fakultet*. Zagreb: FF press.
3. Južnič, P. (2002). Knjižnice in računalniški centri, ali opravljajo isto funkcijo? V: *Strokovno posvetovanje visokošolskih knjižničark in knjižničarjev*. Ljubljana: CTK.
4. *Kazalci za spremljanje kakovosti UL*. (2006). Ljubljana: Senat UL.
5. Lah-Skerget, P. (2003). Šolska knjižnica deluje tudi v višji strokovni šoli. *Šolska knjižnica*, 13 (1), 21–22.
6. Mihevc, B. (2002). Ocena stanja knjižnic in študijske literature za univerzo 21. stoletja. 2. strokovno posvetovanje visokošolskih knjižničark in knjižničarjev z mednarodno udeležbo, Ljubljana, 28. – 29. maj 2002. Ljubljana: CTK.
7. Mihevc, B. (2006). Pristop k evalvaciji na Univerzi v Ljubljani. *Organizacija znanja*, 11 (4), 146–151.

8. Mihevc, B., Marentič Požarnik, B. (2000). *Kako zagotoviti kakovost pri razvoju visokošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Slovensko društvo za visokošolsko didaktiko.
9. *O knjižnici*. Kulturno-izobraževalni zavod Averroes. Pridobljeno 28. 6. 2009 s spletne strani <http://www.averroes.si>
10. Sapač, I. (2005). Vrednotenje modelov univerzitetnih knjižnic v Avstriji, Nemčiji in Sloveniji. *Knjižnica*, 49 (1–2), 105–150.
11. Tržan - Herman, N. & Kiauta, D. (1996). The organizational map. *Libri*, 46, 113–119.
12. Witten, I. H. Bainbridge, D. (2003). *How to build a digital library*. Amsterdam: Morgan Kaufmann Publishers.

Dr. Irena Marinko, bibliotekarka, je predavateljica in lastnica IBS Mednarodne poslovne šole.

Naslov: Mencingerjeva 7, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: irena.marinko@guest.arnes.si